

Світлана Зуб,
аспірант кафедри міжнародних студій та суспільних комунікацій,
співробітник НН Інституту євроінтеграційних досліджень
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

МІГРАЦІЯ ЯК ЧИННИК ПОЛІТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ЄВРОПИ: НАСЛІДКИ ДЛЯ КРАЇН ВИШЕГРАДСЬКОЇ ЧЕТВІРКИ ТА УКРАЇНИ

У статті розглянуто особливості міграції як важливого чинника політичних трансформацій в Європейському Союзі. Проаналізовано наслідки міграційної кризи для країн Вишеградської четвірки та України.

Ключові слова: міграція, мультикультуралізм, Європейський Союз, Вишеградська група, соціополітичний устрій.

В статье рассмотрены особенности миграции как важного фактора политических трансформаций в Европейском Союзе. Проанализированы последствия миграционного кризиса для стран Вишеградской четверки и Украины.

Ключевые слова: миграция, мультикультурализм, Европейский Союз, Вишеградская группа, социополитический строй.

The article deals with features of migration as an important factor of political transformation in the European Union. Analyzed the consequences of the migration crisis for the Visegrad Four and Ukraine.

Keywords: migration, multiculturalism, European Union, the Visegrad Group, sociopolitical system.

Тематика мігрантів останнім часом не сходить із перших шпальт серйозних видань і не тільки. Проблеми, з якими зіткнулася Європа, свідчать про кризу концепції мультикультуралізму та заснованої на ній політики толерантності. Чи доцільне і толерантне ставлення до напливу мігрантів у перспективі може мати позитивні наслідки, чи навпаки – наплив «прибульців» з інших суспільств є чинником

розгойдування стабільного соціополітичного устрою Європи? [3] Міграційна криза загострила проблеми функціонування євроспільноти — як у форматі політичної системи Євросоюзу, у якому, відповідно до Маастрихтського договору, передбачена спільна зовнішня та безпекова політика, так і на рівні функціонування окремих європейських держав.

Суверенні держави регулюють в'їзд на їхню територію іноземних громадян як з метою короткострокового (подорожі), так і довгострокового (імміграція) перебування. До найбільш поширених документів, які використовуються з цією метою, відносяться закони, що регулюють середньострокове і довгострокове перебування іноземних громадян, здійснюються перевірки документів з метою встановлення особи на зовнішніх кордонах (а іноді й на внутрішній території країни), а також встановлення і забезпечення виконання вимог щодо короткострокового в'їзду, наприклад, зобов'язань, передбачених паспортом і візою. У Європейському Союзі процес узгодження і централізації цих трьох основних напрямків державної політики у сфері контролю за пересуванням громадян (імміграційне законодавство, прикордонний контроль і візова політика) тривав понад 15 років. Порівняно з іншими напрямками співробітництва більшої централізації вдалося досягти у сфері візової політики. За деякими винятками, країни-члени сьогодні продовжують разом працювати над розробкою візової політики ЄС. Ця робота ведеться на основі трьох основних правових документів, а саме Шенгенського кодексу про кордони [5], що визначає режим перетинання зовнішніх кордонів ЄС і вимоги щодо в'їзду для громадян третіх країн, Візового кодексу [6], який визначає умови та механізми видачі віз для короткострокового перебування, транзитного перебування в аеропортах і транзитного проїзду, а також

Візового режиму ЄС [7], що чітко визначає, які громадяни третіх країн потребують візи для в'їзду на територію країн-учасниць Шенгенської угоди, а які – ні. Безумовно, це питання потребує подальшого ґрунтовного вивчення, але яким чином три вищезгадані виміри політики контролю за пересуванням громадян, включаючи міграційний контроль, впливають один на одного, або чи може, якщо говорити більш предметно [4], зміна в імміграційному законодавстві викликати не тільки (передбачені) зміни імміграційних моделей, але також призвести до (непередбачуваної) високої (низької) кількості прохань про надання короткострокових віз або, навпаки, чи можуть заходи, від яких залежить видача короткострокових віз, вплинути не тільки на короткострокові поїздки, але й на довгострокову імміграцію і проживання іноземних громадян.

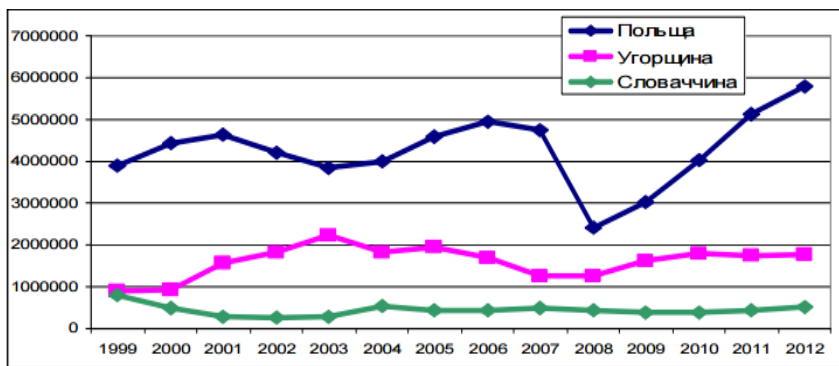
Таблиця 1

Джерела статистичних даних для прогнозу міграції

Тип даних	Джерело	Посилання
Наявна чисельність мігрантів	ЄВРОСТАТ	http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/population/data/database
Зростання чисельності населення: Білорусь, Молдова, Росія, Україна	СВІТОВИЙ БАНК	http://databank.worldbank.org/data/views/variableselection/selectvariables.aspx?source=world-development-indicators
Чисельність населення: Білорусь, Молдова, Росія, Україна	СВІТОВИЙ БАНК	http://databank.worldbank.org/data/views/variableselection/selectvariables.aspx?source=world-development-indicators
Чисельність населення: країни ЄС	ЄВРОСТАТ	http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/population/data/database
ВВП на одну особу в поточних доларах США	СВІТОВИЙ БАНК	http://databank.worldbank.org/data/views/variableselection/selectvariables.aspx?source=world-development-indicators
Безробіття: країни ЄС	ЄВРОСТАТ	http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_unemployment_ifs/data/database
Безробіття: Білорусь	Національне статистичне відомство	http://belstat.gov.by/homep/en/indicators/labor.php
Безробіття: Молдова	СВІТОВИЙ БАНК	http://databank.worldbank.org/data/views/variableselection/selectvariables.aspx?source=world-development-indicators
	Національне статистичне відомство	http://statbank.statistica.md/pxweb/database/EN/03%20MUN/MUN06/MUN06.asp
Безробіття: Україна	СВІТОВИЙ БАНК	http://databank.worldbank.org/data/views/variableselection/selectvariables.aspx?source=world-development-indicators
	MECOMETER.COM	http://mecometer.com/compare/russia+ukraine/unemployment/

Країни Вишеградської четвірки разом із сусідніми країнами (Україною, Білоруссю і Молдовою) є цікавим і важливим випадком для аналізу динаміки переміщення населення та впливу різних чинників на міграцію.

З одного боку, привабливість країн Вишеградської четвірки як країн перебування мігрантів повільно, але стабільно збільшується, що відображає збільшення чисельності іноземців, які шукають роботу в цих країнах. З іншого боку, незважаючи на модернізацію економік, країни Вишеградської четвірки все ще відстають від країн «старої» Європи в конкуренції за приваблення робочої сили з третіх країн, оскільки не можуть запропонувати вищі заробітні плати, кращий соціальний пакет та умови роботи і проживання. Зрозумілою перевагою країн Вишеградської четвірки для таких країн Східного партнерства, як Україна, Молдова і Білорусь, є географічна і культурна близькість, а також розвинуті протягом останніх років міграційні мережі. Крім того, міждержавна політична, соціальна та культурна співпраця між країнами Вишеградської четвірки та їх східними сусідами залишається високою. У всіх країнах Вишеградської четвірки громадяни сусідніх країн (передусім українці) становлять найбільшу групу мігрантів [2]. Більшість віз ЄС в Україні та Білорусі видано консульствами Польщі та Чехії. Інша ситуація склалась для Молдови, де основними країнами перебування мігрантів залишаються країни Південної Європи. Зрозуміло, що не можна оминути важливість етнічних зв'язків, які є надзвичайно помітними, особливо у випадку Польщі (щодо співвітчизників, які проживають в Білорусі і Україні), та Угорщині (щодо співвітчизників, які проживають в Україні).

Рис.1. Чисельність виїздів громадян України до Польщі, Словаччини та Угорщини у 1999–2012 рр.

Джерело: Державна прикордонна служба України

Ситуація з мігрантами перетворилася на кризову через їхній масовий наплив у Європу останнім часом. Як стверджує Верховний комісар ООН у справах біженців Антоніо Гутерреш, близько 1 млн нелегальних мігрантів, у тому числі понад 500 тис. сирійців, прибули у Європу Середземним морем із початку 2015 року.

Під час дискусії в Давосі, присвяченій міграційній кризі ЄС, європейські політики відзначили, що біженці з Близького Сходу і Північної Африки використовують країни Південної і Центральної Європи як транзитні. Більшість мігрантів намагаються потрапити до Німеччини, Австрії, Швеції – держав із найбільш високими соціальними стандартами. Проблема вироблення спільної міграційної політики в рамках ЄС має не тільки економічну і гуманітарну складову, але також є віддзеркаленням політичних розбіжностей [3]. Отже, саме проблема мігрантів зумовила загострення ключової

проблеми існування Євросоюзу — відсутності спільної політики — попри її декларативну наявність.

Ще одна проблема, з якою зіткнулася євроспільнота, – виникнення низки інцидентів, ба навіть заворушень. Зокрема, найбільш резонансними були події в Німеччині. Напади за участі близько тисячі нетверезих та агресивних чоловіків відбулися в новорічну ніч біля будівлі Кельнського собору. Варто зазначити, що географія конфліктів кримінального характеру між мігрантами і населенням Євросоюзу значно ширша, аніж розтиражовані мас-медіа випадки в Німеччині. Інформація про напади на жінок, пограбування та безлад (як те, що сталося у ніч на 1 січня в Кельні), надходить із Швейцарії, Австрії та Фінляндії.

У європейських суспільствах наростають протести проти ліберальної політики влади, яка виявилася неспроможною захистити власних громадян, причому виступи набувають різноманітних форм, подекуди – взаємовиключних.

У Німеччині в місті Кельн пройшов мітинг руху “Хулігани проти салафітів”, що складається з футбольних фанатів і членів правих політичних рухів, на якому активісти вимагали не приймати тисячі біженців, що прибувають до країни. У свою чергу протестні демонстрації організували ліві й антифашистські рухи. Ще один фактор внутрішньополітичної кризи – створення громадянами паралельних силових структур. У Німеччині мешканці міст починають об’єднуватися в загони для патрулювання вулиць. Учасникам пропонують патрулювати вулиці у вихідні та під час масових заходів, щоб у разі небезпеки можна було прийти на допомогу жінкам.

Європа, її політики намагаються дотримуватися своєї старої лінії поведінки, проповідуючи толерантність та розповідаючи про неймовірно позитивні наслідки наявності мігрантів у європейських суспільствах. Як запевнив директор-розпорядник Міжнародного валютного фонду Крістін Лагард, виступаючи в рамках Всесвітнього економічного форуму в Давосі, міграція може принести економічну вигоду європейським країнам. “Чим швидше біженці отримають роботу, тим більше вони зможуть допомогти місцевій економіці шляхом сплати податків і внесків у систему соціального страхування [1]. Їхня успішна інтеграція також може частково компенсувати негативний ефект від старіння населення”, – йдеться у звіті про міграцію, підготовленому МВФ. На жаль, такі запевнення звучать непереконливо, свідченням зміни політичного курсу стосовно мігрантів є останні виступи політичних лідерів країн, які відзначаються найбільш ліберальною міграційною політикою.

Наприклад, міністр внутрішніх справ Німеччини Томас де Мезьєр переконаний у тому, що Європа не в змозі прийняти всіх потенційних біженців з Африки та Азії. Про це він заявив 18 січня в Женеві, виступаючи на спільному засіданні Всесвітньої ради церков та гуманітарних організацій ООН.

Ангела Меркель змінила свою ліберальну позицію, а разом з нею і риторичу заяв. Канцлер Німеччини вважає, що мігранти з країн Близького Сходу мають повернутися додому після того, як нестабільність і війна в їхніх країнах закінчаться. Як результат, Федеральний уряд ФРН затвердив так званий Другий пакет щодо біженців, запровадивши більш жорсткі правила їх розміщення.

Ситуація з напливом мігрантів спричинила системну кризу в середовищі ЄС. Можна стверджувати про розгортання кризи на кількох рівнях. Якщо говорити про макрорівень, найбільшим фіаско концепції євроспільноти стало призупинення дії Шенгенської угоди, що було ухвалено міністрами внутрішніх справ країн ЄС. Низка членів ЄС знову порушують питання щодо виходу зі спільноти [3]. На рівні окремих держав (мезорівень) простежуються внутрішньо-політичні кризові явища – як у формі масових заворушень, так і у виникненні парамілітарних громадських об'єднань.

Очевидним є те, що Європі доведеться реагувати на масштабність проблеми мігрантів і знаходити нові форми функціонування соціополітичної системи Євросоюзу, а також переосмислювати концептуальні засади існування Європейської спільноти. Мультикультуралізм та толерантність не витримали випробування часом і проблемами і, вочевидь, змушені будуть поступитися новим теоретичним постулатам співжиття націй у Європі.

Список використаних джерел

1. "Безвізовий режим негайно" і провина РФ за невиконання Мінська: підсумки зустрічі в Празі для України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ukr.segodnya.ua/politics/pnews/itogi-prazhskoy-vstrechi-dlya-ukrainy-bezvizovy-rezhim-obvinenie-rossii-i-anons-novogo-formata-713328.html>
2. Європейська перспектива України та візова політика країн ЄС: виклики і можливості. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Донецьк: Східний видавничий дім, 2013. – 376 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу:

http://www.isdpa.org.ua/sites/default/files/ievropeyska_perspekti_va_ukrayini_ta_vizova_politika_krayin_ies.pdf

3. Міграція як чинник політичних трансформацій Європи [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://iac.org.ua/migratsiya-yak-chinnik-politichnih-transformatsiy-evropi/>

4. Прогноз міграції між ЄС, країнами Вишеградської четвірки та Східною Європою: наслідки скасування візового режиму, червень 2014 року [Електронний ресурс] – Режим доступу:

https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/migration_report_ukr.pdf

5. Регламент Європейського Парламенту і Ради № 562/2006 від 15 березня 2006 р., яким встановлюється Кодекс Європейського Співтовариства щодо правил, які регулюють переміщення людей через кордони (Шенгенський кодекс про кордони).

6. Регламент Європейського Парламенту і Ради № 810/2009 від 13 липня 2009 року, що встановлює Кодекс Європейського Співтовариства про візи (Візовий кодекс).

7. Регламент Ради (ЄС) № 539/2001 від 15 березня 2001 року, який містить перелік третіх країн, громадяни яких повинні отримати візу для перетину зовнішніх кордонів, а також перелік країн, до громадян яких вищезгадана вимога не застосовується.